

filozófusnál semmiben sem különbözik a cselekvés egyéb, nyelven kívüli eszközeitől. A másik nagyon jelentős mozzanat, Miščevićnek egy bonyolult logikai apparátussal sikerült bebizonyítania, hogy a beszédtevékenység sikerességének austini feltételei egyrészt nem szükségszerűek, másrészt nem is elégségesek. Az utóbbi alátámasztásához szerzőnk a maga példáit rendszerint a szépirodalomból veszi, igazolva, hogy a fiktív térben és időben zajló nyelvi cselekvés annyira aláaknázza Austin elméletének alappilléreit, hogy két lehetőség adódik: vagy hibás az angol filozófus tana, vagy ki kell zárni hatóköréből a művészi nyelvhasználatot, az emberi nyelv legkreatívabb megnyilvánulását.

SEBŐK Zoltán

A KÍGYÓ ÉS AZ EMBER

Miro Vuksanović: *Nemušti jeziki*. Slobodan Mašić és a szerző kiadása Belgrád, 1984

Alig hatvan oldalas könyvecske, a lapok félig teleírva; látszatra verseskötet is lehetne, mégse az. A tíz-húsz soros szövegek egyértelműen nem versek, s nem is történetet mondanak el, tartalmuk a néphagyományhoz fűződik, de más közülük nincs a folklórhoz, erkölcsi mondandójuk pedig inkább a szerző gondolatait fejezik ki, s nem filozofikus meditációkat. Ezt a furcsa tartalmi-formai kísérletet, jobb híján, feljegyzéseknek nevezhetjük csupán.

A kötet egyetlen témája a mitikus szimbólummá lett *Kígyó* és az *ember* kapcsolata — mindazok alapján, amit a néphit, a hagyomány, a babona, a megmagyarázhatatlan megértése iránt érzett ősi igény létrehozott. A mítosz szerint ugyanis az ember és a kígyó első találkozására mindjárt a teremtés kezdetén került sor. És éppen ez a találkozás ébresztette rá az embert emberi mivoltára. Emlékezzünk csak vissza a Genézis könyvére: az akkor még egyáltalán nem gonosz és elvetemült bibliai kígyó felkínálja a Tudás fájának gyümölcsét az Ősanyának, aki ezt elfogadja, sőt továbbadja az Ősapának, és ők élven a tiltott gyümölccsel a Teremtőhöz válnak hasonlatossá, szembesülnek a *megismeréssel*. A kígyó büntetése, hogy elveszti lábait — örökös porban-csúszóvá lesz, minden gonoszság megtestesítőjévé, mert bosszúból ott igyekszik ártani az embernek, ahol csak alkalma nyílik rá. A tárgyalt kötet szempontjából ez az egyik lényeges motívum, a másik pedig az, hogy a szintén megtorlasként foganatosított paradicsomi kiűzetés kiszakítja az embert passzív állapottából és áthelyezi az aktív, teremtő létbe, ahol fő irányítója a megismerés és a tudásvágy lesz. A megismerés lehetősége tágra nyitotta a szellem kapuit, de ezek az újonnan feltáruló látóhatárok elrettentőek — itt már a szerző gondolatmenetét idézem —, mert (többek között) a gonoszságot

is felfedezte magában az eszmélő ember. A téma már évezredek óta jelen van az irodalomban, kezdve a Gilgames-éposztól a Biblián keresztül Saint Exupéry *Kis hercege*ig, a népköltészeti alkotásokat nem is számolva.

Vuksanović „kígyó-könyvében” kizárólag a néphagyományra építkeznek, nyelvterületünkön ismeretlen, vagy legalábbis nem gyakori hiedelmekre, mert hiszen őseink gyakrabban találkoztak siklóval, mint mérgeskígyóval. A könyvből azonban sejthetjük, hogy milyen létfontosságú mitikus szerepe volt/van ennek a hüllőnek, a Crna Gora-i ember életében. Éles egybehangzás csak egyetlen motívum esetében ismerhető fel a magyar nép- és műköltéssel, mégpedig a népmesei kígyóvölégény esetében, amit nálunk utoljára minden bizonnyal Tóth Ferenc dolgozott fel. Ez azonban csak a dolog folklórtudományi oldala. Vuksanović inkább a költő szemével szemléli a mitikus kapcsolatot. Módszere abból áll, hogy enciklopédikus rövidegességgel közöl egy babonatóredéket, egy tévhitet, egy hagyományt, amihez ugyanilyen tömörséggel hozzáfűzi kommentárszerű reflexióit, sajátos megfogalmazást és kifejezésmódot adva ezzel a jóról és a gonoszról. Megjegyzései mindig a morális szférájában maradnak, és a gyermekkori átélés lírai jegyeit hordozzák magukban. Kifejezésmódja majdhogynem puritán, minden szándékos költői cicomát kiiktat, és a végsőkig tartja magát az ősök megfontoltságot rejtő, célratoró szűkszavúságához.

FEKETE J. József

KONZERVNYITÁS

Márton László: *Nagy-budapesti Rém-üldözés*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1984

A magyar prózairodalomban Esterházy, Hajnóczy, Nádas és Bereményi nyomán meghonosodó új elbeszélésformák követője a fiatal Márton László. Tökéletesen elsajátította a technikát és magabiztosan alkalmazza. Elbeszélés-kötetére a modern próza minden jellemzője érvényes. Nagy figyelem-összpontosítást igénylő asszociációk, több síkon futó és egymással alig, vagy egyáltalán nem érintkező epizódokból összeálló „cselekmény”, gyakran mindezzel ellentétes, már-már erőltetetten hagyományos nyelvhasználat jellemzi prózáját. Az időnkénti anakronisztikus nyelvet nemcsak mai használatának kigúnyolása indokolja, hanem az is, hogy a „történetek” egy része (*Aalvilaag*, *Csípőfogócska*, *Keresztvadász*, *A tornác*) bizonytalan régmúltban játszódik, esetenként középkori hangulatot idézve. Tudatunk az író csapongását követve végigszárnyal az eddig olvasott és emlékezetünkben nyomot hagyott irodalmi művek fölött, be-be: ap tapasztalatunk legfélreesebb üregeibe is, és ezeket gazdagítja, de gyakran tagadja, sőt nevetségessé teszi.